

Bilaga till
Alexis
Engdahl's
inkö.

Bilaga till
Alexis Engdahls inköp
Inventarie nummer:

42530 - 42568

44245 - 44845

45360 - 45481

50432 - 50830

Tillägg:

50726; 50774; 50786; 50794; 50807; 50815;

50816; 50821; 53446; 53684.

92096.

Bilaga

till

Sändningarna **XXIII-XXXII** af
följande förteckningar öfver af under
tecknad 1885 och -6 till Nordiska Museet
insända etnografiska m. fl. föremål
(Nr 1319-1947)

från

Holland,

THI ÖKS THÄIRAD,

jämte

"En sydhalländsk höjstua"
med teckningar.

/ Alexis Engdahl.

Chlo Bilaga till Hallandsförtäckningarna.

1426,
50,815.

"Hörarefva" (linrepa). Äfven i Halland
 odlades förre ganska mycket lin
 eller "här", såsom det kallades i Håks
 härad (liksom i det angränsande Skåne).
 Sedan "hören" blifvit mogen, skulle den
 genomgå följande 12 olika arbeten eller
 behandlingssätt, innan den blif fullt
 färdig att till linn användas. Den
 skulle nämligen 1) "räskas", 2) "torkas", 3) "ref-
 vas", 4) "krasas", 5) "brytas", 6) "skafvas",
 7) "skättas", 8) "näcklas", 9) "doppas", 10) spin-
 nas och 11) väfvas samt slutligen 12) le-
 kas. — 1) Hvirfvolkans göra var först
 att "röska" den, d. v. s. för hand draga
 opp den med rot (i ruskor³), så att intet
 agräs följde med — derefter 2) breda ut
 den på fältet "till torkas" — samt 3) att,
 sedan den väl torkat och inburits,
 "refva" (repa) den i "hörarefvan" så

att att alla fröhusen repades bort
 genom kammen på hörarejvau. —
 Därefter var det karlarnes göra att
 4) krasa (krassa) den med något
 tungt slagträ, så att de yttre skalorna
 bräcktes. — Sedan vidtog åter kvin-
 folkens arbete med att 5) bryta hörarna.
 Dertill användes s. k. "brödor" eller "bry-
 testolar", d. ä. ungefär 2 alnar långa
 bockar med vanl. 4 ^{st.} tumstjocka, jäm-
 sides på kant ställda slår med något
 äfver ett tum mellanrum från hvaran-
 dra. I brytans ena ända voro med led-
 gång fästade tre liknande slår, för-
 ensa i andra ändan genom ett hand-
 tag, så att de samtidigt kunde fallas
 upp och ned mellan bockens slår
 liksom bladen i en trebladig fjällknif.
 Med högra handen fördes denna trebla-
 diga häfstång upp och ned och i

 vänstra handen hölls linet och
 lades in mellan själva bockens
 och häftångens släar, så att skalet bröts
 alldeles sänder utefter hela linets längd,
 när häftångssläarne trejektis ned
 mellan bockens (ung. ul. vidstående figur).
 — Sedan skalet sålunda brutits helt
 sönder och delvis lossnat till "skälvor,"
 skulle 6) "skafvas", så att de glästa skälvor-
 vorna gruggades eller "skafvades" bort
 såsom oduqligt affall. Detta kunde
 antingen ske i "brytan", hvars häftång
 då gaf en beständ spetsvinklig ställ-
 ning mot själva bocken, eller någon
 annan plan- och quidställning. — Der-
 efter skulle hören 7) "skättas" (skäktas), att
 den blef helt fri från det lösgjorda
 skalet eller skälvorna. Dertill använ-
 des "skättestal" (se nr 1464) och "skätte-
 trä" eller skäktsvard (nr 1429). Det nu

mera halfvt uppnyjkenade linst, hållet
 i vänstra handen, lades öfver skatte-
 stolens öfverkant och med högra handens
 "skättöra" piskades bort från den fritte
 hängande ändan hvad af skåfvor än
 nu fans kvar. Affallet som derigenom
 uppstod var ingalunda adugligt utan
 blott gräfre samt spanns under nam-
 net "skättefall"; det deraf väfda tyget
 fick samma namn och brukades
 t. ex. till hvardagslakan o. d. — Derefter
 skulle det öfriga 8) "häcklas" d. v. s. dra-
 gas (kannas) genom "häcklan" (M^o 1472,
 53, 485),
 så att endast det allra finaste linst
 blif kvar i handen. Affallet var nu
 af medelfinhet och kallades "blår" eller
 blåner — i Nordhalland "nuor" (d. "nuor"?)
 — spunnet eller väfvt hette det blångarn
 eller "blaggarn". Hvad som återstod af
 själfva linst efter hvarje uppspind

häckling kallades en "lock". — Sedan
 sålunda allt det finaste linet (eller
 "hören") blifvit utdraget skulle den g) dop-
pas för att ej blifva trasslig och svår-
 spinner, d. v. s. att tranne^(och flera) "lockar"
 virades hårdt samman till en s. k. "dop-
 på" (hvilket ej skedd med blåna eller
 skattfallit). — När sedan linet (eller
 affallen) skulle 10) spinnas, lättes åta
 "dopporna" upp och "lockarne" linda-
 des kring midten af s. k. "lockatran"
 (nr 1430-34), hvilka stuccos in i tvör-
 slaampå spinnerockarnas "uppständare".
 Var rocken eller uppständaren någ. fick
 ofta "lockatrat" en nästan vägrät ställ-
 ning. —

"Brytningen" af "hören" skedd ofta i
 s. k. "brytstugor", som till intet annat an-
 vändes och vanf. voro gemensamma
 för ett (eller flera) byalag. Man ville ej

gärna "bryta" henne, ty linst skulle
 sluttorkas under tiden vis stark hotta,
 att skaldt blef sprödt, men ofta fattade
 eld och anstälde eldsvådor. [7] Skåne
 hulpa ofta hela byalagets kvinnfolk
 till, när man skulle "bryta", liksom äfven
 när man skulle "skatta". Detta kallades
 att ställa till "brytegille" eller "skattegille",
 hvilka endast fruntimmer deltog och
 som, jämte "kardegille", af dem voro myc-
 ket efterlämnade. Karlarna benämnde
 dem betecknande nog "sladdersgillen". —
 För jämförelsens skull torde äfven följande
 "gillen" få anmärkas. Ensamt karlarnas:
 "maggille", vis "mögeds" (gödselns) utkörande,
 de vis hvarje gård biträdde med ett (eller
 flere) par hästar med karl, usuf. bonden
 själf, att "följa" dem; — samt "flyttegille", vis
 afflyttning till annan gård, med liknande
 bistånd. — Båda könen deltog uti: "plez

negille", vid lerväggarnas uppförande
 till "klenhus", korsvirkeshus, hvars spjäs-
 lade och rickflätade "taflor" (ritor, obs. "hus-
 taflor") uppklingtes vid båda sidor med
 sandblandadt lerbruk; ett hus fullbordades
 för dagen; - "höstagille", efter skördens af-
 slutande; - "fastlagsgille" m. fl. De båda si-
 ste nöckes endast för nöjes skull. - Jäm-
 för äfven de många "ättingarna" på Got-
 land - se Gotlandsanteckningarna.]